

KÄLVIÄ. 70 PAHANPORTAANRÄME

Koekaivausraportti

Lauri Skantsi 2003

K.H. Renlundin museo, Kokkola

SISÄLLYSLUETTELO

1. Arkistotietoja	3
2. Johdanto	4
3. Sijainti ja topografia	4
4. Tutkimusmenetelmät	5
5. Tutkimustulokset	5
6. Yhteenveto	7

Liitteet:

Värinegatiiviluettelo

Kartta 1: Ote peruskartasta 1:20 000 232408 Riippa (1998)

Kartta 2: Yleiskartta 1:500

Kartta 3: Pintavaaituskartta 1:50

Kartta 4: Tasokartat ruudut J, K, L, M, N, S, T 1:20

Kartta 5: Profiilikartta ruudut O, P, Q 1:10

Kartta 6: Tasokartat ruudut R, U, V, X 1:20

Kartta 7: Tasokartat ruudut Y, Z, Å 1:20

Kartta 8: Tasokartat ruudut Ä, Ö, A1, B1 1:20

Kuvataulut

1. ARKISTOTIETOJA

Kohteen nimi: Pahanportaanräme (70)

Kunta: Kälviä

Kylä: Honkiperä

Tila: RN:o 19:6

Omistaja: Kannuksen Metsäntutkimuslaitos

Peruskartta: 2324 08 Riippa (1998)

Kaivausalueen koordinaatit: X=7080 90, Y= 487 98, Z=n. 65 (peruskoordinaatit)

Kaivausalueen kiintopisteen korkeus: 64,76

Kaivettu alue: 20 neliömetriä

Kaivausten ajankohta: 7. ja 14.6. 2003

Aikaisemmat tutkimukset: Mirja Miettinen, tarkastus 1994. Lauri Skantsi, koekaivaus 2002. alkuperäinen raportti K. H. Renlundin museolla Kokkolassa. Kohteen on löytänyt Antti Saari

Tähän kertomukseen liittyvät löydöt: KM 33928:1-112, Diar. 18.8. 2003

Tähän kertomukseen liittyvät värinegatiivit: KHRMARK 31:1-29

Kaivausten kustannukset: Kokkolan Seudun Opisto

Alkuperäistä kaivausraporttia säilytetään K.H. Renlundin museossa Kokkolassa

2. JOHDANTO

Kälviän Pahanportaanrämeeen koekaivaukset järjestettiin yhteistyössä Kokkolan K.H. Renlundin museon ja Kokkolan Seudun Opiston kanssa siten, että museo vastasi kaivausten organisoinnista sekä johtamisesta ja Opisto kustannuksista. Koekaivaukset järjestettiin kurssikaivauksina kahtena kesäkuisena lauantaipäivänä. Kurssin tarkoituksena oli antaa osallistujille tietoa ja kokemuksia arkeologisista kaivauksista ja kotiseutunsa kivikaudesta ja herättää innostusta arkeologiaa kohtaan. Kaivauksille osallistui 20 innokasta kaivajaa. Samalla kaivaukset olivat jatkoa edellisen vuoden kaivauksille (Skantsi 2002: Kälviä 70. Pahanportaanrämee. Koekaivausraportti). Vuoden 2003 kaivauksien tarkoituksena oli tutkia erästä asuinpainannetta, joka poikkeaa selvästi muista asuinpaikan painanteista. Se on muodoltaan pitkänomainen ja läpältään n. 9x5m. Painanteen pitkällä pohjoissivulla on käytävämainen kulkuaukko. Tavoitteena oli selvittää, poikkeako kyseinen asuinpainanne ajoitukseltaan tai funktioltaan muista asuinpaikan painanteista. Kaivausten johtajana toimi FM Lauri Skantsi ja tutkimusavustajina arkeologi Marcus Riska ja työharjoittelija Jenni Björk.

3. SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Pahanportaanrämee sijaitsee Honkiperällä n. 18 km Kälviän kirkosta koilliseen lähellä Lohtajan kunnan rajaa. Alueelle on tunnusomaista vähäkiviset hiekkaharjanteet –ja kankaat sekä niitä ympäröivät nevat. Alueelta tunnetaan runsaasti mahdollisia kivi-kautisia asuinpainanteita, joskin joukossa on myös luontaisia painanteita ja tervahautoja. Pahanportaanrämeeeltä n. 1 km kaakkoon sijaitsee Miekkakaarat, jossa on kymmeniä mahdollisia asuinpainanteita hiekkakankaalla. Samoin n. 1 km Pahanportaanrämeeeltä pohjoiseen ja koilliseen lähes täysin kuivuneen Lehdonjärven rannoilta tunnetaan useita asuinpainanneryhmiä. Asuinpainanteet sijaitsevat alueella n. 62,5-65 metrin korkeudella. Vaikuttaakin siltä, että nämä hiekkaiset kankaat ja harjut ovat aikanaan houkuttelleet alueelle runsaasti kivikauden väkeä. Pahanportaanrämee on varsin tasainen nevojen ympäröimä hiekkaharjanne. Paikalla on 14 asuinpainannetta. Kohteesta piirrettiin edellisenä vuonna yleiskartta, jota tänä vuonna täydennettiin merkitsemällä siihen tämän ja viime vuoden koeruutujen paikat. Merkille pantavaa on, että painanteet sijaitsevat muinaisrantojen suuntaisissa riveissä. Asuinpainanteiden läpimitta on n. 7-10m ja muoto pyöreä tai soikea. Muutamissa painanteissa erottuu ympärysvallissa 1-2 syvennystä, jotka saattavat olla jäänteitä kulkuaukoista.

4. TUTKIMUSMENETELMÄT

Kiintopisteenä koekaivauksissa käytettiin kaivausalueen itäpuolella metsäautotien vieressä olevaan pieneen maakiveen merkittyä pistettä (64,33) ja kaivauskoordinaatiston nollapistettä (64,76). Koeruudut sijoitettiin samaan koordinaatistoon jota käytettiin vuoden 2002 kaivauksissa. Kaivausalueelle merkittiin yhteensä 20 neliömetrin kokoista koeruutua, joille annettiin kirjaimet. Koeruudut J-N, S-T, Ä-Ö, A1-B1 sijoitettiin asuinpainanteeseen ja sen valleille, U-X osittain kulkuaukkoon, O-R painanteen pohjoispuolelle ja Y-Z painanteen eteläpuolelle. Ruutujen läpimitta oli 1m paitsi ruutujen S ja T, joiden läpimitta oli 0,5m. Kaivaminen tapahtui 10 cm tasoissa ja löydöt otettiin talteen 5 cm tarkkuudella. Yhtä koeruutua kaivoi aina 2-3 kaivajaa.

5. TUTKIMUSTULOKSET

Seuraavassa käyn läpi havainnot koeruuduista sekä löydöt.

Koeruudut J, K, L, M, N, S,T

Huuhtoutumiskerroksen paksuus ruuduissa oli n. 10-18cm. Kerros oli paksumpi painanteen keskiosissa kuin reunassa ja vallin päällä. Kerroksen alla oli punaruskea hiekkakerros, joka oli ohuempi ja heikommin värjäytynyt ruuduissa J, K, ja L. Myös löytöjä tuli esiin näistä ruuduista vähemmän kuin vallin reunassa ja päällä sijoittuvista ruuduista M-N ja S-T. Ruudusta N löytyi kaateväteräinen liuskeveitsi, jonka molemmat päät olivat katkenneet (KM 33928:7) Tasossa II erottui ruudussa L ja ruutujen M ja N välissä n. 10x20 cm läpimittaiset nokiläikät, joista edellinen erottui vielä selvästi tasossa III. Tasossa IV punaruskea hiekkakerros ja löydöt loppuivat. (Kartta 4)

Koeruudut O, P, Q

Koeruudut tehtiin itä-länsi –suuntaiseen riviin. Ruudut olivat vähälöytöisiä ja kultturikerrosta esiintyi vain vähäisinä läikkinä. Sen sijaan ruutujen eteläprofiilissa erottui vaaleanharmaan huuhutoutumiskerroksen muodostamat muutaman pienen suppilomaisen kuopanteen ääriiviivat. (Kartta 5)

Koeruutu R

Ruutu R kaivettiin edellisten ruutujen lounaispuolelle. Tasossa II paljastui ruudun keskiosissa tummanpunainen kovettunut hiekkakerros, joka tuli kokonaan esille tasossa III. Kerrostuman läpimitta oli n. 80x50 cm ja se oli erittäin tiiviiksi kovettunutta hiekkaa. Kerrostumaa ympäröi punaruskea hiekkakerros. Hiiltä ja nokea kerrostuman yhteydestä ei löytynyt. Kerrostuman paksuus oli n. 10cm ja se ei enää näkynyt tasossa IV. (Kartta 6)

Koeruudut U, V, X

Nämä koeruudut kaivettiin itä-länsisuuntaiseen riviin asuinpainanteen kulkuaukon pään tuntumaan. Ruudut olivat vähälöytöisiä. Huuhtoutumiskerros oli ruuduissa paksuudeltaan 10-15cm ja sen alla oli läikikäs heikosti värjäytynyt punaruskea hiekkakerros. Kerroksen paksuus oli n. 20cm. Ruudussa X kerros oli yhtenäinen ja ruuduissa U ja V se erottui muutamana läikkänä. Ruudussa U tasossa II löydettiin 50X60 cm läpimittainen ohut nokikerros. (Kartta 6)

Koeruudut Y, Z, Å

Nämä koeruudut kaivettiin asuinpainanteen eteläpuolelle. Noin 10-20cm paksun vaaleanharmaan huuhtoutumiskerroksen alta paljastui punertavan ruskea läikikäs hiekkakerros, jonka paksuus oli 15-25 cm. Kerros oli tässä voimakkaammin värjäytynyt kuin muiden ruutujen vastaava kerros. Ruutujen Y ja Z eteläreunassa tuli esiin tummanruskea kovettuneen hiekan kerros tasossa III. Kerrostuma oli läpimitaltaan n. 80x30 cm ja se jatkui vielä tasossa IV pienempänä aina pohjakerrokseen saakka. Punaruskea hiekkakerros kerrostuman ympärillä oli tasossa III voimakkaasti värjäytynyt, mutta loppui kokonaan tasossa IV (Kartta 7). Nämä ruudut olivat varsin runsaslöytöisiä. Suuri osa löydöistä eli keramiikasta ja kvartsi-iskoksista keskittyi voimakkaasti värjäytyneeseen kulttuurikerrokseen kovettuneen hiekkakerroksen ympärillä. Siitä löytyi myös kauttaaltaan hiottu poikkiteräinen taltta, joka oli valmistettu vihreäliuskeesta (KM 33928:55).

Koeruudut Ä, Ö, A1, B1

Ruudut kaivettiin keskelle asuinpainannetta. Huuhtoutumiskerroksen paksuus ruuduissa oli 5-10 cm, ja sen alla oli punaruskea hiekkakerros. Ruudussa A1 huuhtoutumiskerros oli paksumpi kuin muissa ruuduissa. Ruutujen Ä ja Ö länsireunoilla oli pienet punaruskeat kovettuneen hiekan kerrostumat, jotka tulivat esiin tasossa II. Ruudun Ä kerrostuma jatkui vielä tasossa III ja katosi kokonaan tasossa IV. Muutenkin ruuduissa Ä ja Ö punaruskea hiekkakerros oli voimakkaammin värjäytynyt kuin ruuduissa A1 ja B1. Lisäksi ruuduista Ä ja Ö löydettiin runsaasti keramiikkaa.

Löydöt

Pahanportaanrämeeen löydöt (KM 33928: 1-112) koostuivat kvartsi-iskoksista, muutamasta kvartsiytimestä ja kvartsiesineestä, kahdesta liuske-esineestä, saviastian paloista ja palaneista luista. Kahta liuske-esinettä lukuun ottamatta löytöaineisto muistuttaa suuresti vuoden 2002 löytöjä. Kvartsiaineistoa ei ole tarkasti analysoitu, mutta silmämääräisesti näyttäisi siltä, että suurin osa iskoksista on pienehköjä bipolaari-iskoksia. Keramiikassa on piirteitä sekä tyyppillisen kampakeramian nuoremman vaiheesta (II:2) että myöhäiskampakeramian vanhemman vaiheesta (III:1). Koriste-elementteinä esiintyy vinoviivakoristetta,

heikkoa kampaleimaa ja kuoppakoristetta. Keramiikka on väriltään vaaleanruskeaa ja toisinaan huonosti poltettua. Palaneita luita ei ole analysoitu, mutta joukossa on useita pieniä ja putkimaisia luunkappaleita. Löydöt keskittyivät enimmäkseen asuinpainanteen eteläpuolelle ruutuihin Y, Z, Ä sekä asuinpainanteen keskelle kaivettuihin ruutuihin Ä ja Ö.

6. YHTEENVETO

Pahanportaanrämeeen kivikautinen asuinpaikka sijaitsee laakealla hiekkakankaalla lähellä Kälviän ja Lohtajan kuntien rajaa. Paikalta tunnetaan n. 14 mahdollista asuinpainannetta. Vuoden 2003 koekaivaukset olivat jatkoa edellisen vuoden koekaivauksille ja ne toteutettiin Kokkolan Seudun Opiston kurssikaivauksina. Kurssin tavoitteena oli saada ihmisten kiinnostus heräämään kotiseutunsa varhaisimpaan historiaan ja samalla antaa mahdollisuus päästä kokeilemaan työskentelyä arkeologisilla kaivauksilla. Tutkimuksellinen mielenkiinto kohdistui asuinpainanteeseen joka ulkonäöltään poikkesi selvästi muista painanteista. Niinpä koekuopat sijoitettiin tähän painanteeseen ja sen lähetyville. Ruutujen maaperä koostui vaaleanharmaasta huuhtoutumiskerroksesta ja punaruskeasta hiekkakerroksesta, joiden paksuus vaihteli 10-20cm välillä. Useimmiten IV kerrokseen päästessä vastaan tuli puhdas hiekka-soramaa ja löytömäärät vähenivät tai loppuivat. Kahta liuske-esinettä lukuunottamatta löydöt muistuttivat suuresti vuoden 2002 löytöjä. Erona edelliseen vuoteen oli kovettuneiden punaruskeiden likamaakerrosten esiintyminen ruuduissa R, Y, Z, Ä, ja Ö. Kerrostumien läpimitta vaihteli 20-80 cm välillä ja niiden paksuus oli 5-20cm. Kerrostumien syntyhistoria ja funktio jäi arvoitukseksi. Ihmisen toiminnan jäljet näkyivät sekä asuinpainanteessa, että sen ulkopuolella. Keramiikkalöydöt vahvistivat aikaisempaa oletusta asuinpaikan kuulumisesta tyyppillisenkampakeramiikan ja myöhäiskampakeramiikan vaihteeseen.

Kokkolassa Lucianpäivänä 13.12. 2003

FM Lauri Skantsi

VÄRINEGATIIVILUETTELO

KHRMARK 31: 1-29. Valokuvaajina Lauri Skantsi ja Marcus Riska

KHRMARK 31:

1. Ruudut J-N etelästä
2. Ruudut J-N lounaasta
3. Ruudut O-Q taso II lännestä
4. Ruutu N nokimaaläikkä tasossa II
5. Työkuva
6. Ruutu R, kovettunut hiekka
7. Yleiskuva kaivausalueesta lounaasta
8. Ruutu R länsiprofiili
9. Ruutu R eteläprofiili
10. Ruudut U-X taso I idästä
11. Ruudut Z-Y taso II idästä
12. Ruudut U-X taso III etelästä
13. Ruudut U-X taso III lounaasta
14. Ruudut Y-Å taso II idästä
15. Yleiskuva kaivausalueesta idästä
16. Yleiskuva kaivausalueesta pohjoisesta
17. Ruudut Ö ja A1 taso II ylhäältä
- 18-21 Ruudut Y-Å eteläprofiili panoraamakuvina lännestä itään
22. Kaivausporukkaa
- 23-24. Ruutujen Y-Å pohjoisprofiilia etelästä
- 25-27. Yhteiskuva kaivajista
28. Ruudun Å lounaiskulman profiili koillisesta
29. Ruudun Ö kovettunut hiekka, II kerros

KÄLVIÄ 70. PAHANPORTAANRÄME
Lauri Skantsi 2002

Ote peruskartasta 1:20 000 2324 08 RIIPPA (1998)
Tutkimusalue merkitty ympyrällä

KÄLVIÄ 70. PAHANPORTAANRÄME

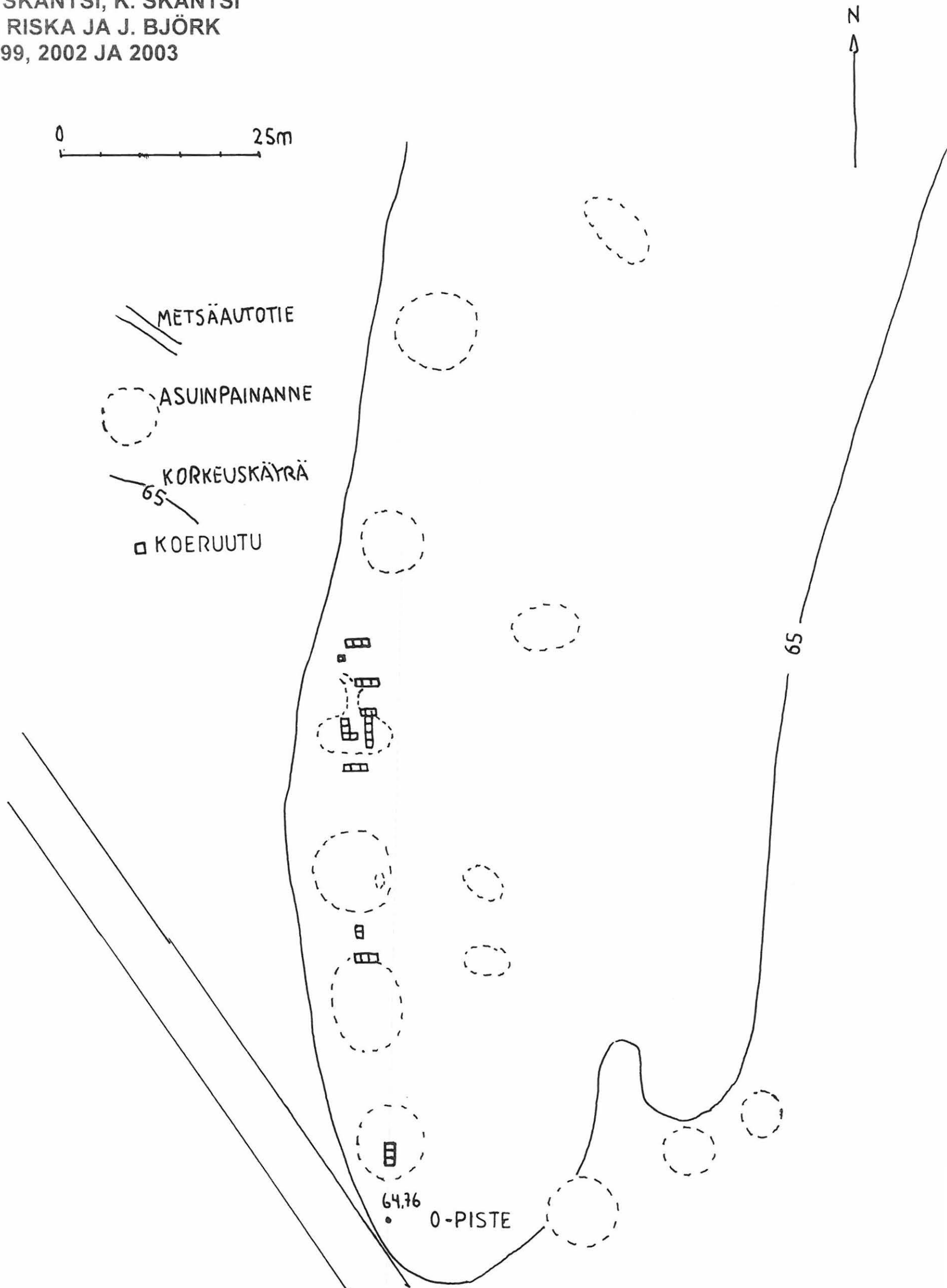
L. SKANTSI 2003

YLEISKARTTA

MK 1:500

Kp 64,76

PIIRT. L. SKANTSI, K. SKANTSI
M. RISKA JA J. BJÖRK
1999, 2002 JA 2003

KÄLVIÄ 70. PAHANPORTAANRÄME

L. SKANTSI 2003

PINTAVAAITUSKARTTA
KORKEUDET ABSOL. MPY

MK 1:50

Kp 64.76

PIIRT. L. SKANTSI
M. RISKÄ

64.95 + 65.02 + 65.00 + 64.95 +

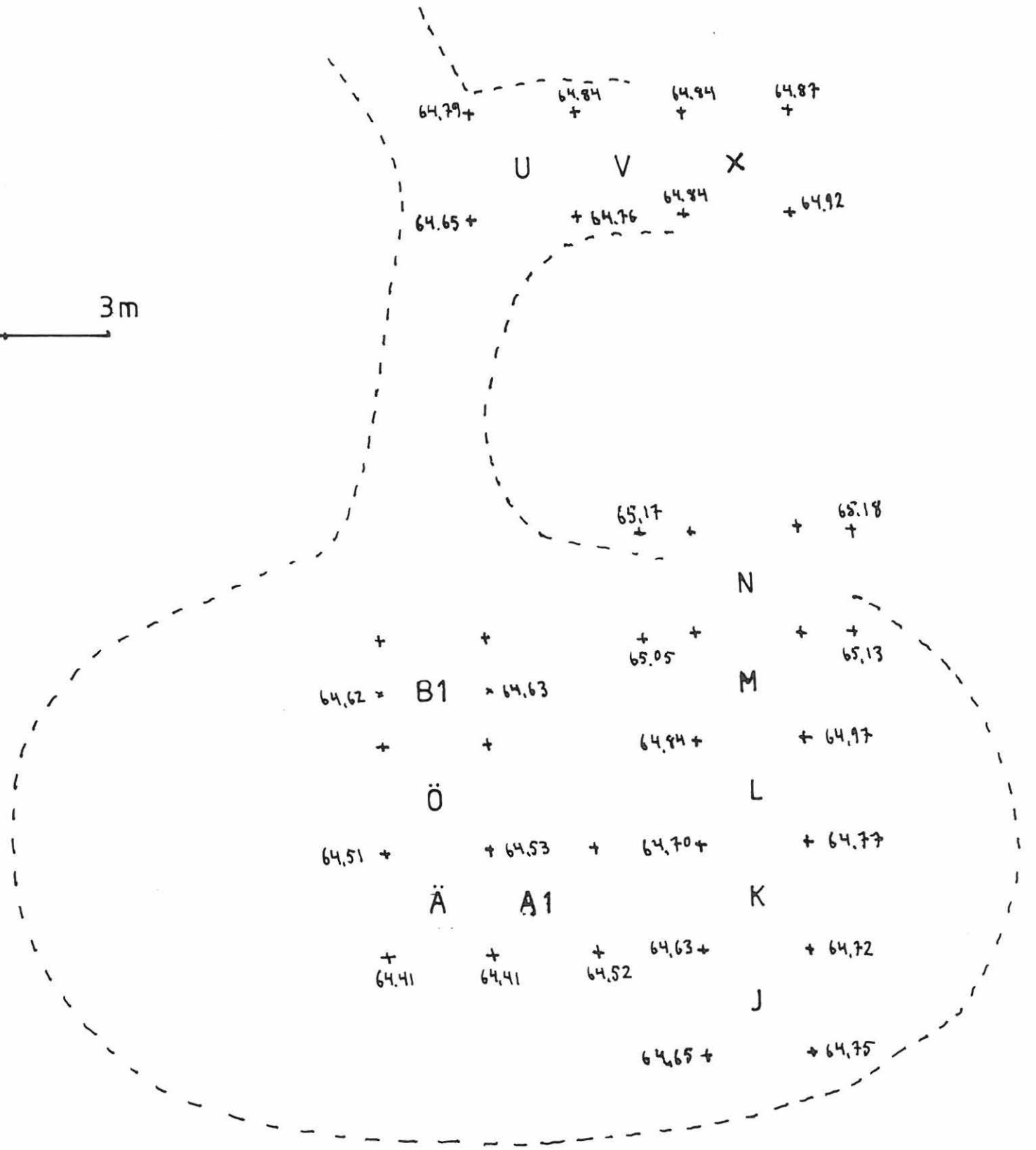
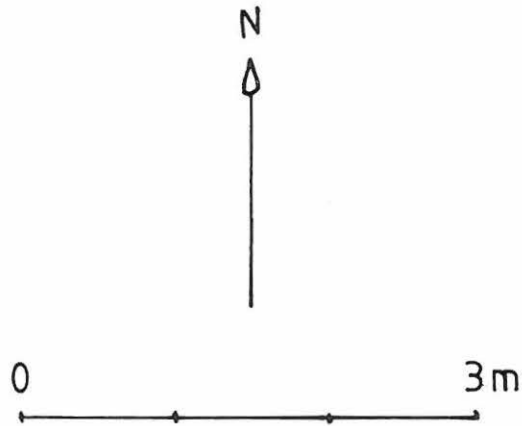
O P Q

65.01 + 65.05 + 65.02 + 64.99 +

64.92 + 64.98 +

R

64.92 + 64.86 +

64.91 + 64.90 + 64.86 + 64.92 +

Y Z Å

65.01 + 64.93 + 64.93 + 64.92 +

KÄLVIÄ 70. PAHANPORTAANRÄME

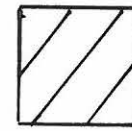
L SKANTSI 2003

TASOKARTTA
KORKEUDET ABSOL. MPY

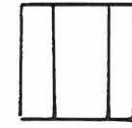
MK 1 20

Kp 64.76

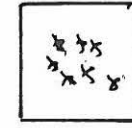
PIIRT. L. SKANTSI

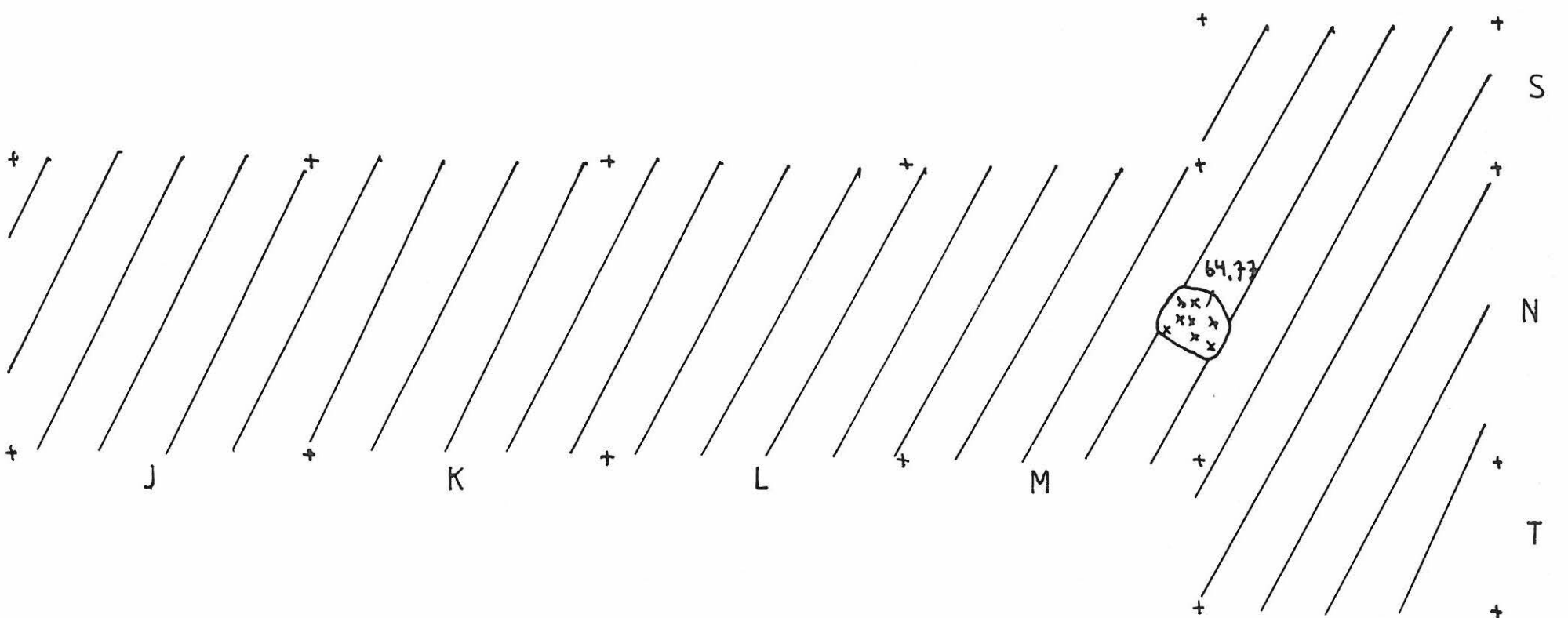
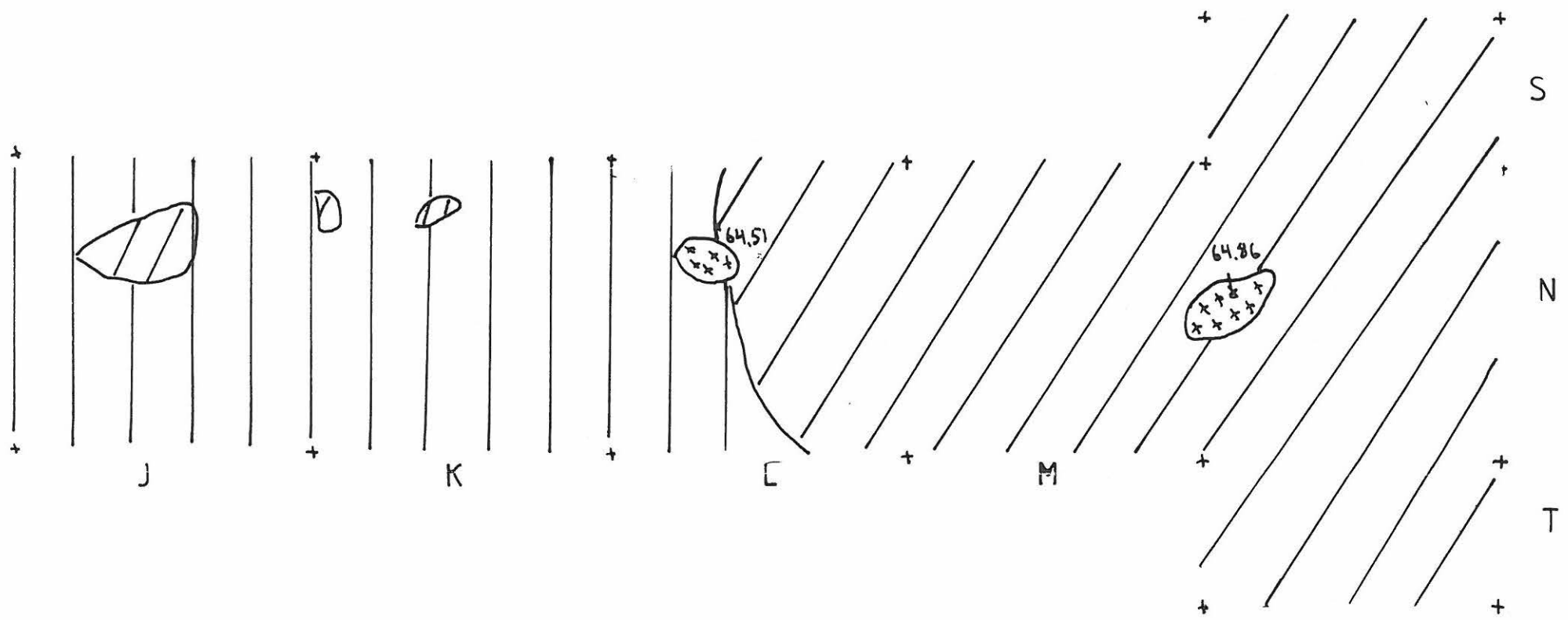
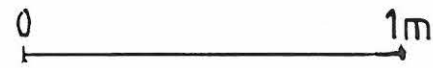
PUNARUSKEA HIEKKA

HUUHTOUTUNUT HIEKKA

NOKI

KÄLVIÄ 70. PAHANPORTAANRAME

L. SKANTSI 2003

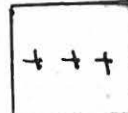

PROFIILIKARTTA
KORKEUDET ABSOL. MPY

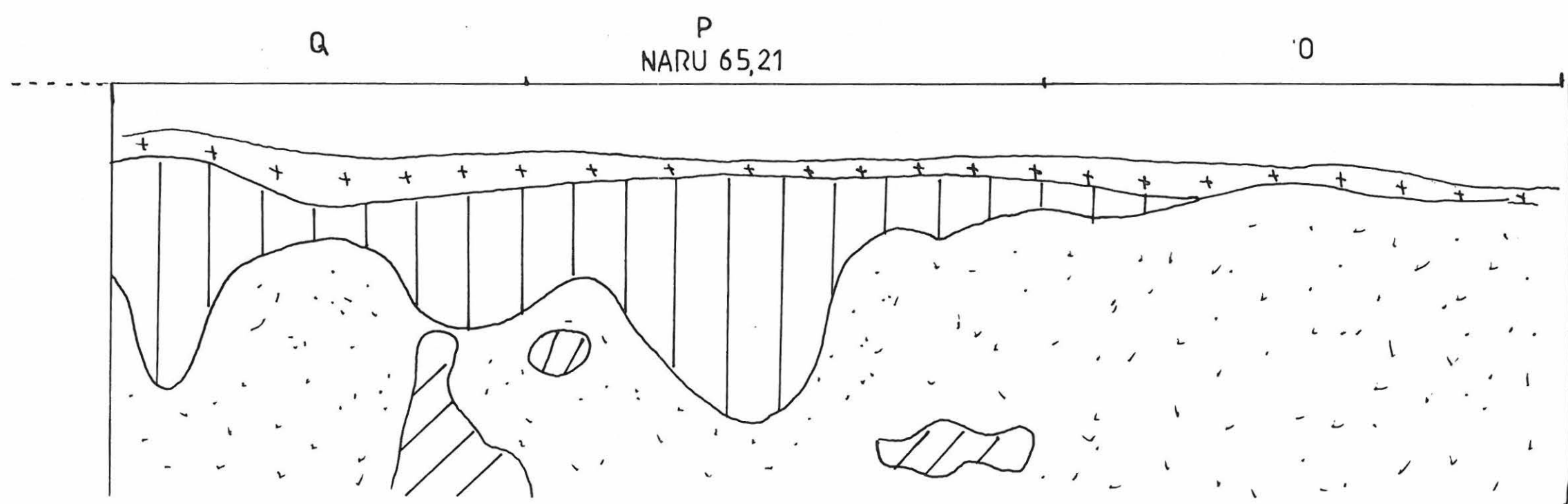
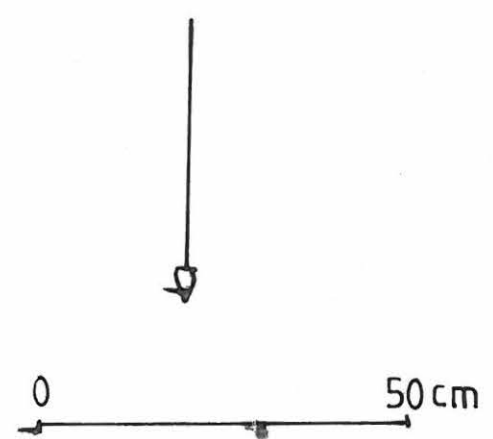
MK 1:10

Kp 64,76

PIIRT. P JA E SILLANPÄÄ

KARTTA 5

- PUNARUSKEA HIEKKA
- HUUHTOUTUNUT HIEKKA
- TORVE
- VAALEA HIEKKA

KARTTA 6

KÄLVIÄ 70. PAHANPORTAANRÄME

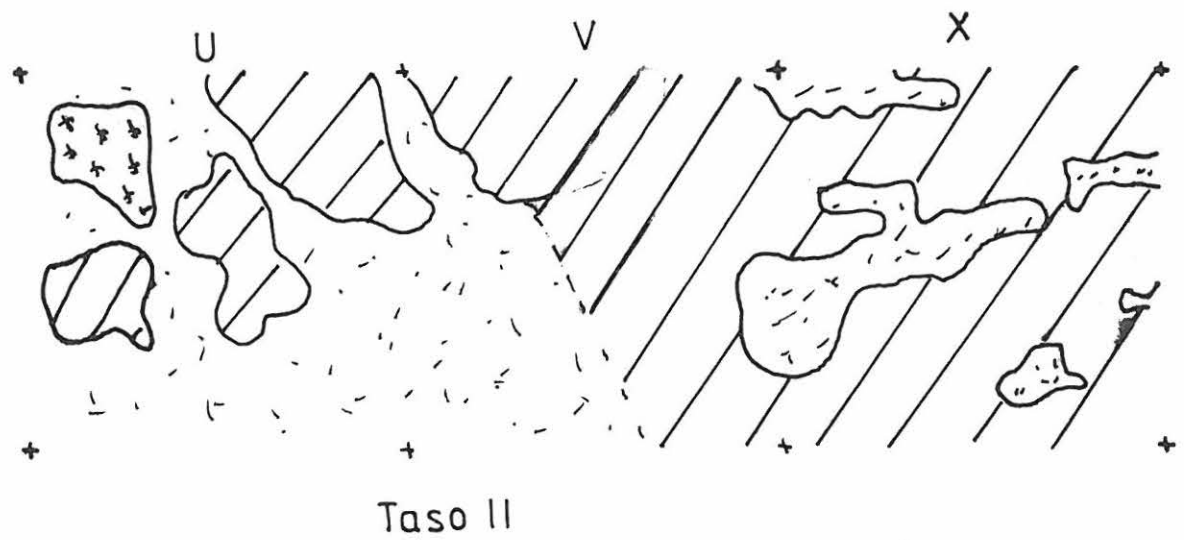
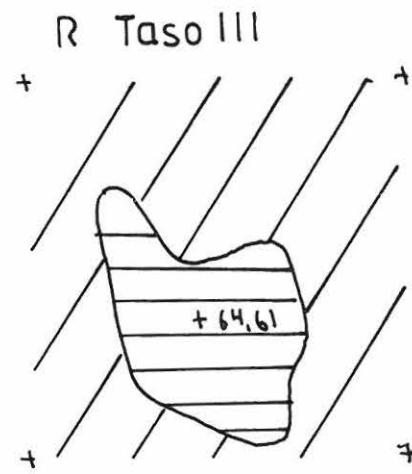
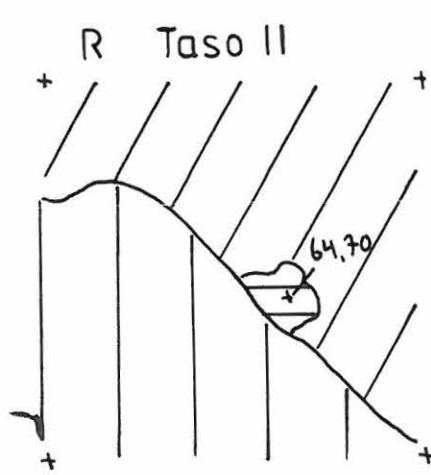
L. SKANTSI 2003

TASOKARTTA
KORKEUDET ABSOL. MPY

MK 1:20

Kp 64,76

PIIRT. L. SKANTSI

KÄLVIÄ 70. PAHANPORTAANRÄME KARTTA 7

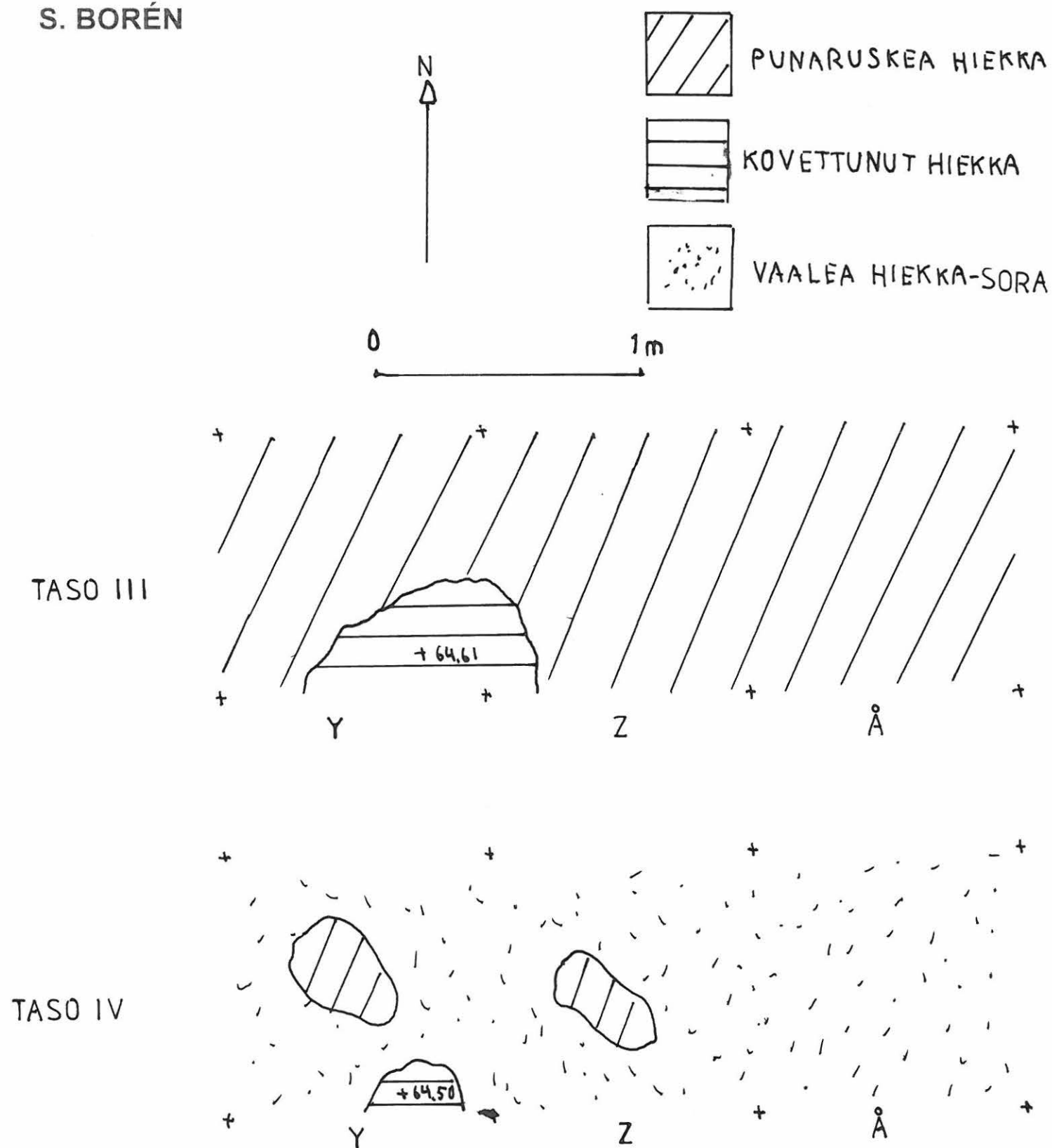
L. SKANTSI 2003

TASOKARTTA
KORKEUDET ABSOL. MPY

MK 1:20

Kp 64,76

PIIRT. L. SKANTSI
S. BORÉN

KÄLVIA 70. PAHANPORTAANRÄME

L. SKANTSI 2003

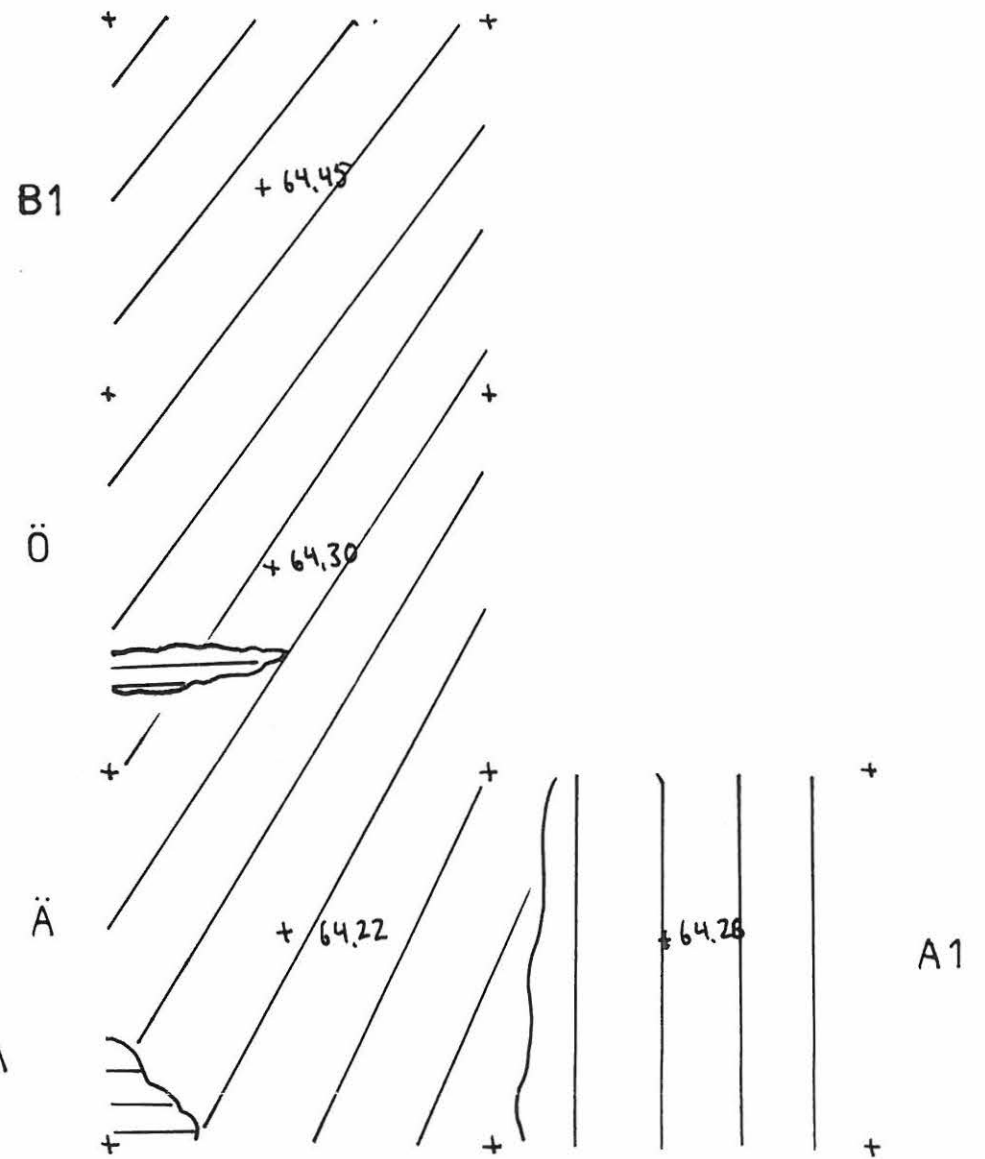
TASOKARTTA
KORKEUDET ABSOL. MPY

MK 1:20

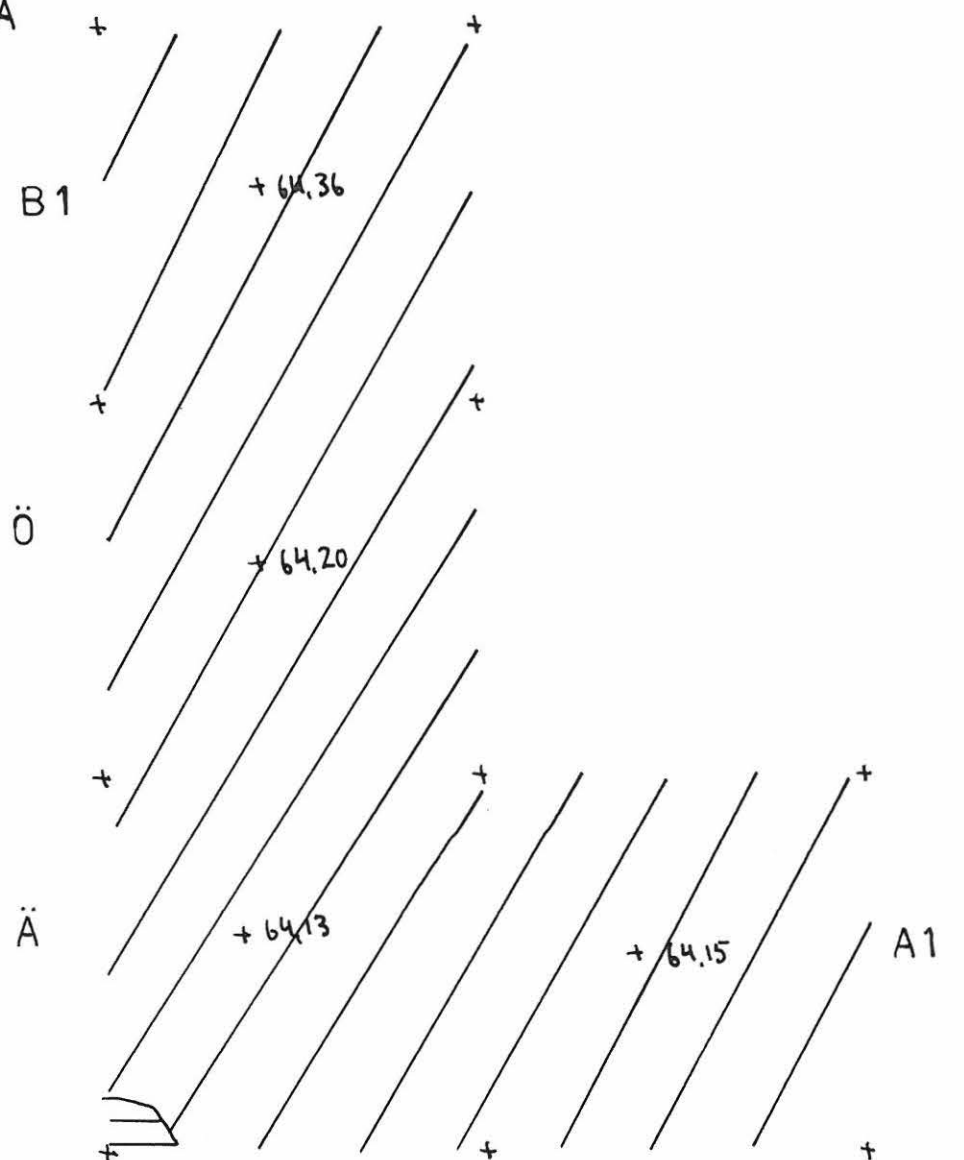
Kp 64,76

PIIRT. L. SKANTSI

TASO II

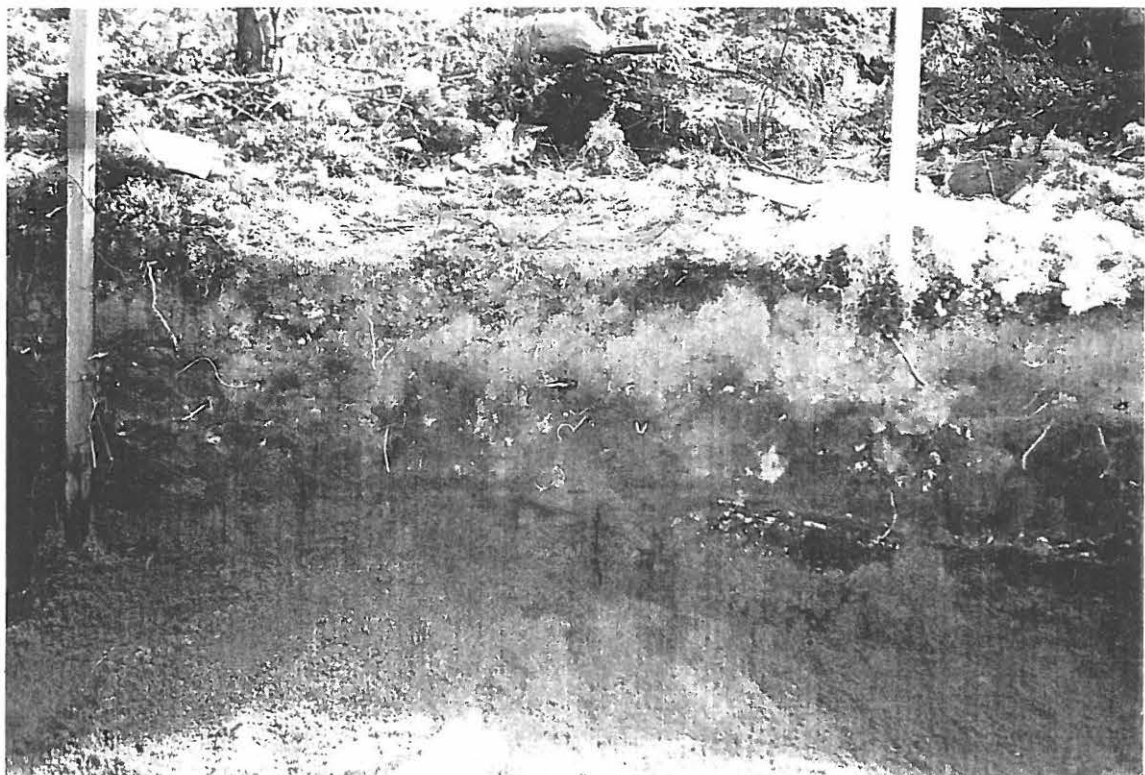

TASO III

KHRMARK NEG 31:6

KHRMARK NEG 31:19

KÄLVIÄ 70 PAHANPORTAANRÄME

KHRMARK NEG 31:15

KHRMARK NEG 31:16

KÄLVIÄ 70. PAHAN PORTAANRÄME

KHRMARK NEG 31:5

KHRMARK NEG 31:27